

A BÉCSI-KAPU UJJÁSZÜLETÉSE

Írta LESTYÁN SÁNDOR

Néhány nap óta elektromos furógépek zaja muzsikál bele a Vár csendjébe, a Bécsi-kapu Vár felől. Társzekereken faragott köveket szállítanak fel, ott rakják le az Országos Levéltár előtt. A furógépek orrát beletolják a régi bástyákba, az Ostrom-utcai feljáró mindkét oldalán levő bástyafalba. Mint valami gátszi fogfurógép, úgy dübörög a masina, az ócska téglák, az ugynevezett történelmi kövek között (melyek „ha mesélni tudnának”) rés támad. Ugyanazon a helyen, ahol egykor állott, felépítik az új Bécsi-kaput.

Évek óta kísért a terv, hogy az annak idején meggondolatlanul és szerencsétlenül leromlott várbeli kapuk közül legalább egyet újjáferemtsenek. Közlekedési szempontból, idegenforgalmi szempontból a Bécsi-kapu felépítése látszott legokosabbnak. Aktualitása is van a munkának, mely hatvanezer pengőbe kerül. A jövő évben lesz kétszázötven esztendeje, éppen szeptember másodikán, hogy Lotharingiai Károly vezénylete alatt a magyar és az egyesült nyugati keresztény hadak a törököt elűzték Budavárából.

A várbelieknek egyenesen személyes ügye a Bécsi-kapu újjászületése. Mágánok és egyszerű kispolgárok órákhosszat álldogáltak a furógép a társzekér, a munkások körül. Ez a furcsa összetételű, egész Pest-Budán talán legjobban kevert lakosság, mely jelenleg a két bástya között él (egyrészt hűségesen kitartva a konzervatív elv mellett és fitymálón pislogva a Duna tulsó, nagyvárosi, mondain partjára, másrészt a tulsó parton élő zajos és kábult étellel kacérkodva), szóval ez a furcsa összetételű várbeli lakosság ott áll órákhosszat, mintha a saját építkezését nézné és már mindent tud:

Már tudja, hogy az új Bécsi-kapu majdnem hűséges mása lesz annak, melyet a Millennium előtt leromboltak. Nem is olyan öreg várbeli bennszülött magyarázza is a többieknek:

— Én még láttam. Emlékszem rá! És elmeséli, milyen volt. Boltíves, barokkos, a mostani Levéltár felé eső részén állt a kis boltív, a gyalogosoknak...

— Az új kapunál a gyalogosok két kis boltívet kapnak — fűzi hozzá valaki a hallgatóságból. — Jobbra egy, balra egy. Hallottam, mikor az építész itt magyarázta... A középső iv, a járművek számára, szélesebb lesz az eredeténél... Aztán a tetején átjáró lesz, mely a két bástyát összeköti, meg pihenő-erkély, a kilátás miatt...

Hallgatnak. Bólogatnak. Hát valahogy csakugyan így lesz. November elejére el is készül Lechner Jenő tervei alapján. No, majd meglátjuk...

★

Megpróbáltam egyetmást összeszedni szerény kézikönyvtáram alapján a Bécsi-kapu évszázados multjából. A világról se gondolja senki, hogy „buvárkodtam”. Jaj, dehogy is avatkozom a történelemkutatók, a műtörténészek és régészek szakmájába. Csak elő-elővettem egy-egy porosodó kötetet a könyvespolcra s mialatt egykoron a zsidókról, ma pedig a Verbőczyről elnevezett utcára kitért ablakomon át bebegtől hozzám az elektromos furógép, zümmögése olykor összeolvadva a kék égbolt alatt szárnyaló bécsi repülőgép zúgásával, átlapoztam a többszázéves és újabb könyveket Budavár multjáról.

Ugy írok le mindent, ahogy a könyvekből olvastam,

Itt van például Franz Schams vollständige Beschreibungja Ofen-ről, in „Ungarn“. 1822-ben nyomtatott Baedeker. A Bécsi Kapuról az áll benne, hogy nevét I. Ferdinánd idejében kapta, Az ellőző évszázadokban Zsidó-kapunak, vagy János-kapunak nevezték. (Közelében állt ugyanis egykori Szt. János templom.) Schams szerint a Bécsi-kaput felirás olvasható. A kőbe vésett betűk elárulják, hogy VI. Károly német császár újjáépítette, Schams szerint a kapu belsejében láthatók egy bizonyos Toldi nevezetű állítólagos nagyerejű vitéz fegyverei. Ez az állítólagos Toldi Corvin Mátyás uralkodása alatt élt Nógrád megyében. A Bécsi Kapu alatt látható a buzogánya, (ein mit Eisen beschlagener Holzstoch“) továbbá egy vasláncra fűzött vasgolyó fűzér. Mielőtt — mondja Schams — elére fegyverzete ott volt kitéve közszemlére. (Tehát bizonyára rejtlenetes pajzsa és sarkantyuja is, melyekről a költő azt énekli, hogy „elhűlnének látnán...”)

Uxa József, a várplébánia káplánja, a Bécsi-kapu elnevezését visszavezetve a multba, azt először Eszaki, majd Szombati később Esztergomi és legutoljára Bécsi-kapunak tudja, a Budavári királyi kápolnáról írt művében. Szerinte a Zsidó-kapu az volt,

melyet legutoljára Fehérvári-kapunak neveztek. Szombati-kapunak azért hívták egykoron a Bécsi-kaput, mert ott tartották a várbeli szombati vásárokat.

Ebben csakugyan van valami, laikus szemmel nézve, laikus itélettel bírálva, Dr. Károlyi Árpád „Buda és Pest visszavivása 1686-ban” című művében ugyanis azt olvastam, hogy a jelenlegi Tárnok-utcában, az Iskola-téren és a Bécsi-kapu torka előtt fekvő területen a török megszállás utolsó pillanatáig bazárok voltak. Amikor tehát Vezir Arnaud Abdi, az utolsó budai basa 1686 szeptember 2-án, a visszafoglalás napján elesett és a lófarkas janicsár zászló és a félhold uralma lehanyatlott a Várban, eltűntek a muzulmánok bazárjaikkal együtt. De a vevőközönség odaszokott és ott tartották továbbra is a vásárokat.

Kétszáznegyvenkilenc évvel ezelőtt a Bécsi-kaput Becs-Kapisi néven tisztelték. De csak a törökök. A magyarok ugyanakkor Esztergomi-kapunak hívták. Na mindegy! Még az hozzá, hogy Károlyi szerint a keresztény hadaknak legkönnyebb volt a bécsi kaputól az esztergomi rondelláig támadni. A török erődítések itt voltak a leggyengébbek. A Bécsi-kaputól a Duna felé eső bastionig két fal és egy árok, a Bécsi-kaputól az esztergomi rondelláig pedig három fal és egy árok védte Budát és a törököt a támadás ellen.

Járt itt nálunk a nevezetes ostrom alatt egy gróf Marsigli Alajos Ferdinánd nevezetű olasz vitéz és magánlevelező, akinek a bolognai, római, karlsruhei és bécsi levéltárakban őrzött nagyrétékü és hitelesség szempontjából talán legbecsesebb adatait dr. Veress Endre összegyűjtötte és kiadta. Ez a gróf Marsigli a Becs-Kapisit említi, hogy azon keresztül nyomultak be az első hódítók 1686 szeptember 2-án a Várba.

Ha igaz, hogy a főváros világraszóló ünneppé akarja a visszavivás évfordulóját megünnepelni és meghívja a Lotharingiai Károly seregében harcolt nemzetek fiainak mai utódait mához egy évre Budapestre, akkor különösen szép és örvendetes, hogy a Vár három régi kapuja közül éppen a Bécsi-kapu születik újjá!

★

Most egy percre menjük vissza régebbre a Bécsi-kapu multjában. Ujhegyi Béla ny. m. kir. őrnagy említi „Budavár” című művében, hogy 1525-ben, II. Lajos király uralkodása alatt zajlott le az első fegyveres összetűzés a Várban. Ez is a Bécsi-kapund történt. II. Lajos ugyanis a Csonkatoronyban fogvatartott kincstárnokát, Fortunátus Imrét udvaroncái tanácsára szabadonbocsátotta. Fortunátus Imre szabadonbocsátását lakomával ünnepelte meg. Ez közüdomásra jutott és a Bécsi-kaput keresztül több huszár és hajdu felrobogott a Várba, egyenesen a Zsidó-utca, (ma Verbőczy-utca), Fortunátust menekülésre kényszerítették vendégeivel együtt, házat pedig teljesen kifosztották. Verbőczy házat is ki akarták rabolni, de a királyi testőrség ezt megakadályozta.

★

Ugorjunk megint egy nagyot a Bécsi-kapu történetében. Ezuttal előre, a szabadságharc idejére. Idézzük Görgey parancsait: „A 3. hadtest a hosszú arcvonál ellen — ugyanott, ahol május 16. éjjelen valóságos támadást kísértelt meg — tüntet, a Bécsi-kapunál pedig valóságos támadást intéz.” „A Bécsi-kapu beontása két vagy három, vagy pedig négy rájűggesztendő bombával kísérelendő meg. Az ezen merész tett véghezvitelére jelentkező önkénteseknek az e végre kellő utasítást Baksánji őrnagy ur fogja megadni, valamint a bombát és egyéb kellékek iránt gondoskodni.”

Május 21-én reggel 3 óra tájban megkezdődött az általános ostrom és mire felragyogott a nap, Budavára újra a miénk volt!

★

Hogyan halt meg az újjászülető Bécsi-kapu, melyet joggal nevezhetünk az ezeréves magyar történelem diadalkapujának?

1873-ban Pest és Buda egy várossá egyesült.

1875 megszüntették a Vár vár-jellegét.

Budapestet nyílt városnak nyilvánították, s a három várkapu sarkaiba beroszódott és már régen nem nyikorgó szárnyakat eltávolították.

1894-ben aztán lebontották a Bécsi-kapu falát, boltíveit és ekkor már javában építettünk a milleneumra.